Plejeplan for Vrøgum Kær 2012-2016

Plejeplan for Vrøgum Kær 2012-2016

Plejeplan udarbejdet af AGLAJA for Danmarks Naturfond 2011.
Tekst og layout: AGLAJA v. Eigil Plöger og Irina Goldberg.
Fotos: ©AGLAJA

AGLAJA
v. Eigil Plöger
Lundevej 48, Vråby
4652 Hårlev
www.aglaja.dk

Forsidefoto: rigkærsparti fra Vrøgum Kær, juni 2011
indsatte billeder af Kødfarvet Gøgeurt og Violetrandet Ildfugl

Plejeplan for
Vrøgum Kær 2012-2016

Indhold

Sammenfatning 6

1. Overordnet beskrivelse 7
   1.1. Afgrænsning og placering 7
   1.2. Geologi, historie og anvendelse 7

2. Arealbindinger 9
   2.1. Natura 2000 9
   2.2. Naturbeskyttelseslovens beskyttede naturtyper, § 3-områder 10
   2.3. Fredningen 11

3. Naturhistoriske værdier 12
   3.1. Plantelivet (vegetation og flora) 12
      3.1.1. Område 1 (klithede) 12
      3.1.2. Område 2 (hedemose) 14
      3.1.3. Område 3 (pilekrat) 16
      3.1.4. Område 4 (sure kær) 18
      3.1.6. Område 6 (ryddet pilekrat) 26
      3.1.7. Område 7 (ellesump) 28
      3.1.8. Område 8 (pilekrat) 30
   3.2. Dyrelivet 32

4. Rekreative værdier 33

5. Plejeplan 33
   5.1. Målsætning 33
   5.2. Konflikter i naturplejen 34
   5.3. Plejeindgreb 34
      5.3.1. Akutte plejeindgreb 34
      5.3.2. Plejeindgreb med høj prioritet 35
      5.3.3. Plejeindgreb der *kan* udføres i perioden 2012-2016 36
   5.4 Nødvendige tilladelser for at realisere plejeplanen 37

6. Referencer 38

Bilag 1. Planteliste 39
Bilag 2. Mosliste 41
Bilag 3. Faunaregistreringer 42

Sammenfatning

Plejeplanen omfatter Vrøgum Kær, som er et varieret mose- og kærområde nordvest for Varde.

Plejeplanen beskriver kort områdets historie og giver derefter en detaljeret beskrivelse af plejeområdet nuværende naturværdier. Vrøgum Kær er en velkendt og i øvrige velbeskrevet lokalitet, der udgør en del af Natura2000-område N84.

En registrering af dyr og planter i Vrøgum Kær viser, at arealet fortsat er uhyre artsrigt bl.a. i kraft stor rigdom i forskellige vegetationstyper, der har årsag i stor variation i jordbund og hydrologi.

Der er noteret 225 plantearter og tillige godt 50 arter af mosser, hvilket er enestående for et areal af den størrelse. Blandt de registrerede planter og mosser findes mange arter, som er regionalt eller nationalt sjældne, fredede eller rødlistede.

Vrøgum Kær ligger uforstyrret og relativt upåvirket af intensivt landbrug. Derfor og i kraft af den de mange vegetationstyper findes tillige et rigt og varieret dyreliv. Bl.a. skal fremhæves 25 arter af dagsommerfugle og dagsflyvende spindere, hvoraf 6 arter er rødlistede i Danmark.

Naturpleje og andre tiltag, der er vurderet nødvendige for at fastholde eller opnå god naturtilstand for habitatnaturtyper og andre naturtyper, er summeret i tabellen nedenfor. I afsnit 5.3 er plejen prioriteret.

Emne	Pleje og andre tiltag
Afgræsning	• græsningstrykket fordobles, svarende til 1 DE ha
Rydning af vedplanter	• rydning af krat af Pil og Pors foretages i to smalle zoner med hedevæld. Afbrænding på nærliggende robuste arealer • rydning af nåletræer foretages i et område, hvor nåletræerne er ugunstige for vegetationsudviklingen og bidrager med et væsentligt frøpres. Afbrænding på nærliggende robuste arealer • rydning kan gradvist foretages i sammenhængende pilekrat • generel rydning af alle nåletræer i blivende bevoksninger
Oprydning af grenkvas	• henliggende grenkvas ryddet i 2010/2011 fjernes hurtigst muligt fra plejeområdet. Flishugning, udkørsel eller evt. afbrænding på nærliggende robuste arealer.
Flytning af hegn	• tværhegnet flyttes nordpå, så det er placeret umiddelbart ovenfor rigkæret, hvor det gør større gavn og står på et mere robust areal

1. Overordnet beskrivelse

1.1 Afgrænsning og placering

Plejeplanen dækker matr. 3a V. Vrøgum By, Ål, beliggende i Varde kommune. Plejeområdet benævnes under et "Vrøgum Kær" og ligger som en rektangulær parcel på ca. 13,6 ha (550x250 m^2) umiddelbart nord for Vrøgum Plantage.

Vrøgum kær er nemt tilgængelig fra Filsøvej, der går fra Vrøgum vest på mod Kærgård.

Vrøgum Kær er den del en større fredning på ca. 35 ha fra 1987 til beskyttelse af botaniske og geologiske interesser.

Vrøgum Kær er overgået til Danmarks Naturfond ved køb d. 1. juni 2005.

1.2 Geologi, historie og anvendelse

Plejeområdet inddeles i 8 områder, der afspejler områdets aktuelle vegetation, men samtidig også områdets geologi og historie. Områdets historie er detaljeret beskrevet i publikationer af Carsten Krog, der genopdagede rigkæret /6,7/.

Vrøgum Kær er beliggende på sydsiden af det såkaldte Filsø-bassin, der er afgræsningen af den oprindelige Filsø. Søen har indtil midten af 1800-tallet haft væsentlig større udstrækning og dækket mere end halvdelen af området. Afvanding af Filsø reducerede det vanddækkede areal fra ca. 3000 ha til 600 ha og blotlagde derved dele af Vrøgum Kær. Tidligere havde faldende vandstand i den oprindelige "Storfilsø" ligeledes blotlagt sydligere dele af kæret indtil det, der i plejeplanen benævnes område 2 (se Tabel 1).

Parcellen fremtræder med et stort terrænfald på 10 m fra syd mod nord. Tegn på tidligere erosion og "strandvolde" fremtræder som tydelige terrænskift på parcellen.

Mod syd (højest i terrænet) udgøres jordbunden overvejende af sand i gamle indlandsklitter, mens der længere mod nord (lavest) findes et højtliggende mergellag. På grund af terrænets udformning er der flere steder ved terrænskifter fremtrædende grundvand (vældpåvirkning).

De skiftende forhold i terræn, jordbund og hydrologi betinger områdets forskellige vegetationstyper og rige flora.

Vrøgum Kær har på nær mindre opdyrkningsforsøg (til rug) aldrig været opdyrket. I perioder har kæret og naboparceller været anvendt til afgræsning med kreaturer. En driftsform der ophørte i midten eller slutningen af 1960-erne /6/ I den vestlige del har der foregået mergelgravning i mindre omfang. I starten af 1940-erne blev der udarbejdet en opdyrkningsplan (dræning og agerdyrkning), der dog ikke blev realiseret pga. manglende arbejdskraft /6/.

Arealet har herefter ligget uden drift i en årrække. I plejeplanen udarbejdet af det tidligere Ribe Amt i 2005 /11/ fremgår det, at ca. 3½ ha lysåbent kær pleje med brakpudser, når det er muligt at køre på arealerne, øvrige år slås arealerne med buskrydder.

Plejeplanen anviser rydning af krat i område 3, 5 og 6 (hhv. mark 3 og mark 4 i amtets plejeplan). Efterfølgende rydningen skulle arealerne holdes lysåbne ved slåning; alternativt ved afgræsning med amtets tilladelse. Rydningen er delvist iværksat i større omfang i vinteren 2009/2010 og 2010/2011; afgræsning har foregået siden 2008.

Område	Betegnelse i plejeplanen	Havdækket indtil ca. 3-500 år f. kr.	Havdækket indtil 1850
1	klithede		
2	hedemose		
3	pilekrat	x	
4	sure kær	x	
5	rigkær	x	x
6	pilekrat (ryddet)	x	x
7	ellesump	x	x
8	pilekrat	x	x

Tabel 1. Inddeling af Vrøgum Kær i områder og deres alder

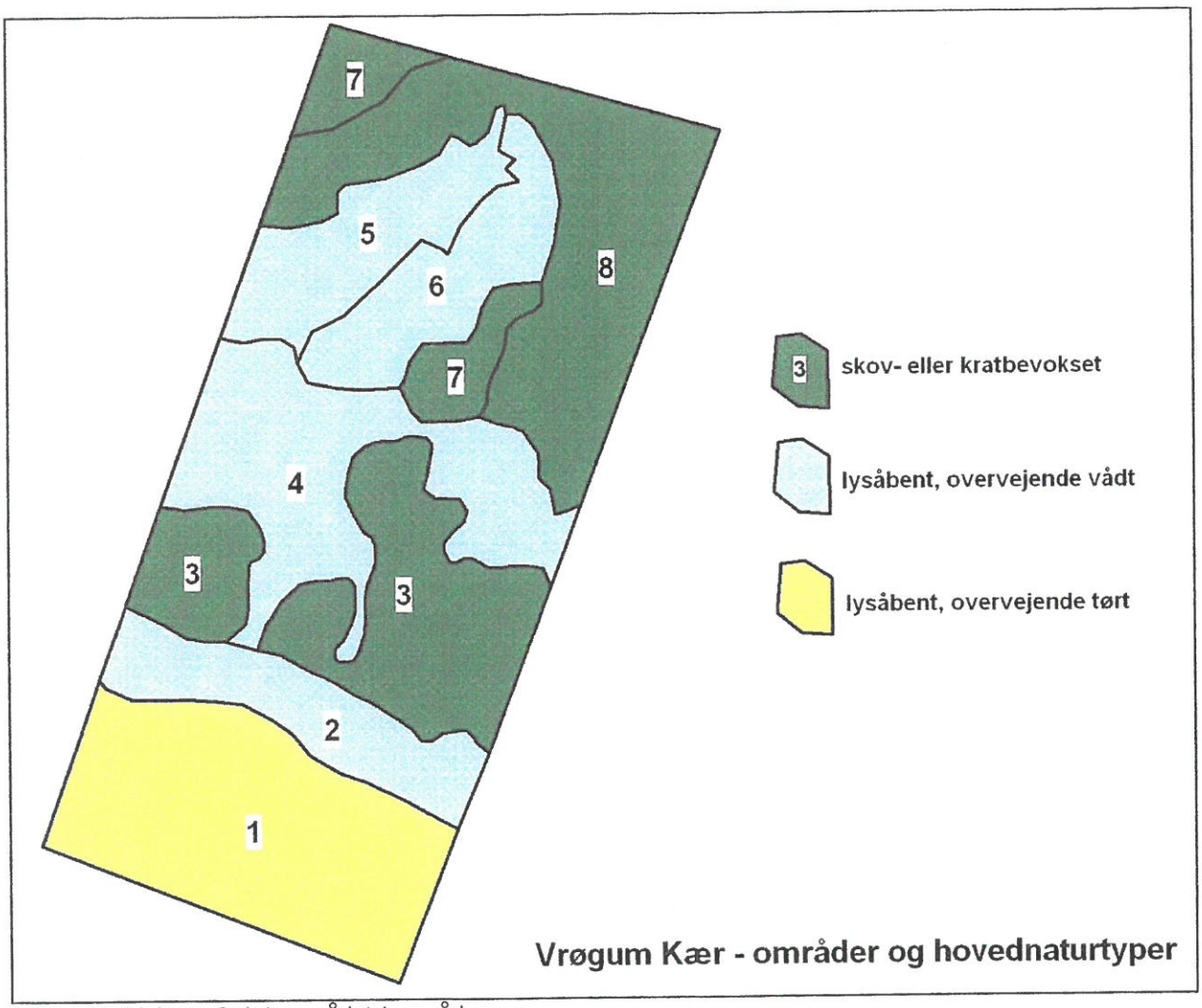

Kort 1: Inddeling af plejeområdet i områder.

2. Arealbindinger

2.1 Natura 2000

Vrøgum Kær er beliggende i Natura 2000-område nr. N84: Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø,Filsø og Kærgård Plantage. Natura 2000-orådet består af Habitatområde H73 og Fuglebeskyttelses F50 og F55.

Inden for et Natura 2000-område er Danmark og i praksis den forvaltende myndighed (Varde Kommune) forpligtiget overfor EU gennem habitatdirektivet til at sikre, at bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som er på udpegningsgrundlaget (se Tabel 2) for Natura 2000-området, ikke beskadiges eller forringes.

Der er i 2005 af Ribe Amt og senere af Skov- og Naturstyrelsen (skovnaturtyper) og senest af Naturstyrelsen Ribe foretaget en kortlægning af de naturtyper, som er på udpegningsgrundlaget (Kort).

Af den seneste kortlægning, der er den p.t. gældende, der er kortlagt 0,3 ha rigkær, 2 ha tidvis våd eng, 1 ha våd hede, ½ ha tørvelavning og 1 ha ellesump.

Forklit (2110)	Søbred med småurter (3130)	Urtebræmme (6430)
Hvid klit (2120)	Næringsrig sø (3150)	Hængesæk (7140)
Grå/grøn klit (2130)	Brunvandet sø (3160)	Tørvelavning (7150)
Klithede (2140)	Vandløb (3260)	Kildevæld (7220)
Havtornklit (2160)	Våd hede (4010)	Rigkær (7230)
Gråriskklit (2170)	Tør hede (4030)	Skovbevokset tørvemose (91D0)
Skovklit (2180)	Enekrat (5130)	Elle- og askeskov (91E0)
Klitlavning (2190)	Surt overdrev (6230)	
Enebærklit (2250)	Tidvis våd eng (6410)	

Tabel 2: Habitatnaturtyper og arter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område N84.

Natura 2000-området er beskrevet i basisanalysen udarbejdet af Ribe Amt /12/ og i det efterfølgende tillæg udarbejdet af Miljøcenter Ribe i 2009 /1/. Prognose, mål og virkemidler for naturtyper og arter er beskrevet i Naturplanen for området: "Natura 2000-plan 2010-2015. Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage. Natura 2000-område nr. N84 (Habitatområde H73, Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56)" udarbejdet af Naturstyrelsen 2011 /10/. Naturplanen har været i forhøring i 8 uger hos myndighederne i foråret 2010 og senere i 6 måneders offentlig høring.

Natura 2000-planen beskriver målsætningen for naturtypernes udvikling indenfor Natura 2000-områderne samt hvilke virkemidler, der kan bruges. Dette skal konkretiseres på den enkelte parcel i de "Handleplaner", som kommuner og andre myndigheder skal udarbejde.

Planen bl.a. siger om de overordnede mål:

- *At våd hede, surt overdrev, rigkær og plettet rørvagtel prioriteres højt, fordi det er nationalt truede naturtyper og arter*
- *At områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning, bekæmpelse af invasive arter og gode sprednings- og etableringsmuligheder for flora og fauna*

Natura 2000-planen siger endvidere specielt om flere af de lysåbne naturtyper (rigkær, tidvis våd eng, våd hede, surt overdrev mm):

- naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/ sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.
- for naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.
- arealet med rigkær øges med i størrelsesordnen 7-13 ha, surt overdrev med 5-7 ha og våd hede med 4-6 ha.

Essensen i dette er, at driften – primært i form af afgræsning - skal fastholdes kontinuert på botanisk værdifulde rigkær og øvrige lysåbne habitatnaturtyper, og arealerne med habitatnatur skal udvides hvor de naturgivne forudsætninger er til stede.

For Vrøgum Kær er det unikke ubetinget rigkærene. Prognosen for rigkærene i Natura 2000-planen er imidlertid ugunstig på grund af tilgroning med høje urter og pil samt belastning med atmosfærisk kvælstof. Data bag denne prognose er imidlertid indsamlet så langt tilbage som i 2005, dvs. før afgræsningen begyndte i Vrøgum Kær, og kortlægningen i 2011 vil med stor sandsynlighed afsløre en væsentlig bedre naturtilstand.

Plejeplanen udarbejdes i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætning for de lysåbne habitatnaturtyper i Natura 2000-området.

2.2 Naturbeskyttelseslovens beskyttede naturtyper, § 3-områder

Hovedparten af Vrøgum Kær er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelse efter lovens § 3 (Kort). Den generelle beskyttelse gælder for moser, enge, overdrev, heder og strandenge større end 2500 m^2 samt for vandhuller større end 100 m^2.

Det eneste areal, der ikke er omfattet af § 3, er område 1, som er ryddet for nåletræer i 2010.

Beskyttelsen indebærer, at der ikke må foretages tilstandsændringer uden dispensation fra kommunen, men at den hidtidige drift må fortsætte i uændret omfang. Tilstandsændringer, der kræver dispensation, kan for enge og moser eksempelvis være tilplantning, udgravning af søer, sprøjtning og gødskning og rydning af krat i større omfang.

Efter naturbeskyttelseslovens § 19 b skal der ligeledes ske anmeldelse til kommunen om en række ændringer i anvendelsen af arealer indenfor Natura 2000-området. Dette gælder § 3-arealer og andre naturtyper – uanset størrelse.

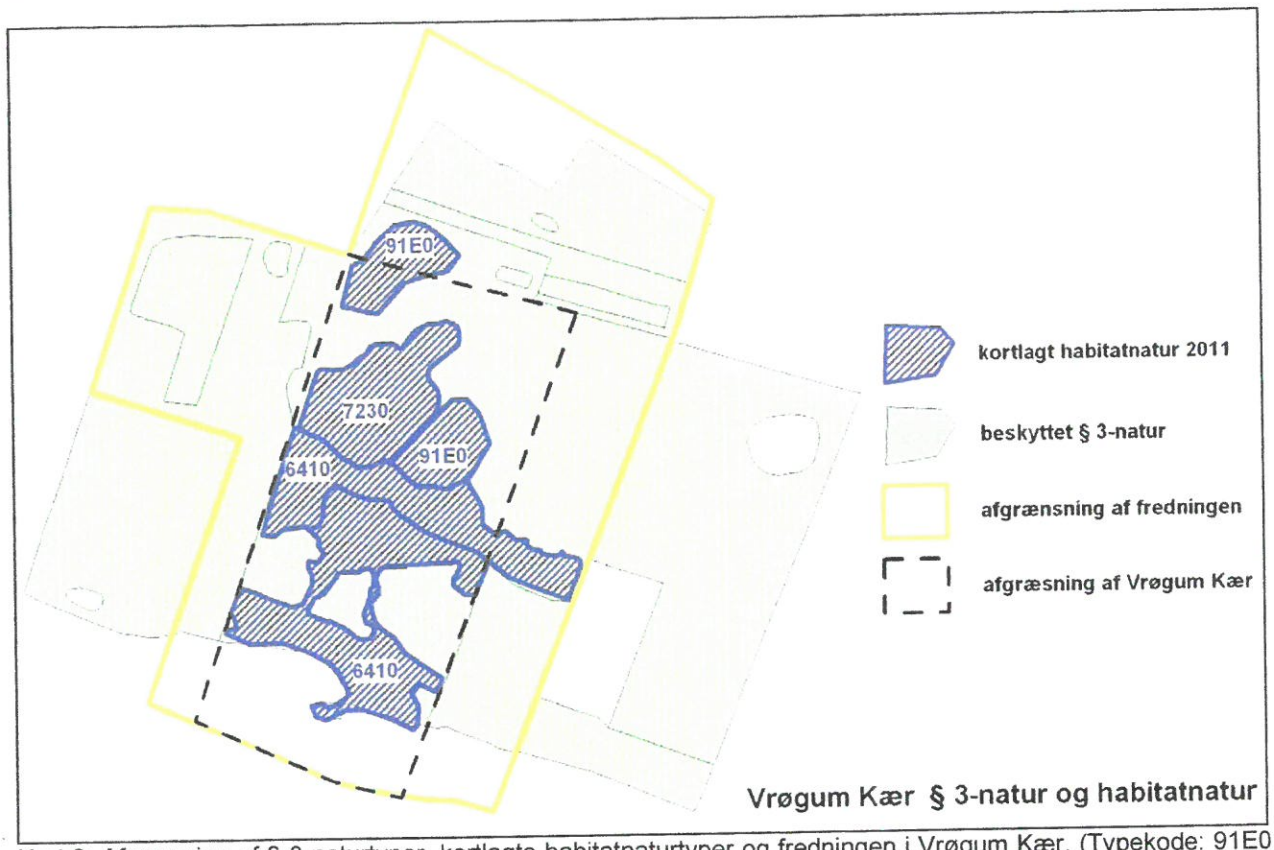

Kort 2: Afgræsning af § 3-naturtyper, kortlagte habitatnaturtyper og fredningen i Vrøgum Kær. (Typekode: 91E0 = elle- og askesump, 7230 = rigkær, 6410 = tidvis våd eng)

2. 3. Fredningen

Vrøgum Kær er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 18. december 1987 om Fredning af dele af Vrøgum Kær i Blåvandshuk Kommune (Reg.nr. 07745.00) til beskyttelse af områdets botaniske værdier og geologiske interesser (se kort 2).

Fredningen har et klart biologisk (og geologisk sigte) og åbner rig mulighed for naturpleje samt beskyttelse mod dræning, tilplantning, vildtfodring mm. Offentlighedens adgang til arealet blev indskrænket ved fredningen i forhold til Naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser.

§ 1. Fredningens formål.

Fredningen har til formål at bevare den resterende del af den uberørte jordbund og de forskellige vegetationssamfund på Filsøbassinets sydlige skråning samt at sikre rigkæret og de sjældne fugtigbundsplanter, som vokser i dette.

3. Naturhistoriske værdier

Plejeområdet er inddelt i 8 områder, hvortil der i forskellig grad er knyttet naturhistoriske værdier: planter, fugle og andre dyr. Disse værdier og forudsætningerne for dem beskrives i følgende afsnit.

For hvert område bringes tillige en liste over de mest presserende eller væsentlige plejeindgreb. Eller der nævnes hvilke forhold som særligt væsentlige for at bevare områdets naturværdier eller udvikle dem.

Forslag til pleje er sammenstillet i afsnit 5, Plejeplan.

3.1. Plantelivet (vegetation og flora)

3.1.1. Område 1 (klithede)

Beskrivelse:

Området er tidligere nåletræsplantage på gammelt indlandsklitterræn. Arealet er ryddet i vinteren 2010/2011 og henligger i 2011 med et vist rydningspræg.

I lysninger har der forud for rydningen vokset en del dværgbuske og dette i kombination med afgræsning og udvasket sandet bund giver en gunstig udvikling af vegetationen mod klithede eller stedvist surt og artsfattigt overdrev.

Vegetationen domineres i dag af Revling, Hedelyng, Bølget Bunke og stedvist meget Almindelig Hvene. Af nåletræer ses overvejende Bjergfyr, Sitka-Gran og Hvid-Gran.

Enkelte steder er der efterladt solitære nåletræer, hvilket bidrager til variation i området, men samtidig udgør en potentiel trussel for genvækst med selvsåede nåletræer.

På arealets østlige del ligger en del grenstumper og knækkede stammer, hvilket er til gavn for insekter, svampe mm.

Pleje:

- yderligere fjernelse af rydningsrester er ikke nødvendigt
- opretholde afgræsningen
- fjerne eksisterende flisbunker
- arealet er endnu ikke meget værdifuldt og kan derfor anvendes som afbrændingsplads for eksempelvis ryddet materiale i område 2 og den sydlige del af område 3.

Hugorm ses solbadende i det tidlige april flere steder i område 1. Områder med åben vegetation giver god opvarmning af sand og vissent græs.

Kig fra øst mod vest på den nordlige del af det ryddede areal. I baggrunden ses den statsejede Vrøgum Klitplantage bag Filsøvej.

Udsigt fra det højtliggende område 1 mod nord.

De gamle klitter med indlandsflyvesand er stedvist tydelige efter rydningen af nåletræsplantagen.

3.1.2. Område 2 (hedemose)

Beskrivelse:

Området er en skrånende botanisk værdifuld hedemose med dominans af tørvemosser, halvgræsser og dværgbuske. Den vestlige del rummer dog ret udstrakte bestande af Lyse-Siv i floristisk mere trivielle partier. Terrænfaldet er ca. 2½-3 meter.

Talrige små bække, som er opstået af fremsivende væld-vand, gennemstrømmer området fra syd mod nord. Her findes partier med rig forekomst af Benbræk, hvor vandet er svagt minerogent. Men vældet vurderes i sin helhed at være med blødt (kalkfattigt) vand.

På "tæpper" og "puder" af tørvemosser ses store bestande af den kødædende plante Rundbladet Soldug.

Stedvist er området pænt afgræsset og tuer af Almindelig Star og Blåtop syner tydelige i det nedgræssede væld. Hovedindtrykket er dog, at hedemosen er ekstensivt afgræsset, hvilket betyder, at der sker opvækst med nåletræer (især mod område 3) og Lyse-Siv bliver mere dominerende.

Området gennemskæres på langs af et elektriskhegn, der muliggør opdeling af Vrøgum Kær. Imidlertid betyder kreaturernes færdsel langs hegnet, at der stedvist optrædes meget kraftigt i vældet, hvilket ikke er gunstigt for vegetationen.

Området er ryddet for vedplanter, men har ikke i nyere tid været helt tilgroet. Materialet er efterfølgende er fjernet.

Pleje:

- hedemosen skal holdes lysåben
- hegnet flyttes op på det gamle klitareal (område 1)
- fjerne alle nåletræer manuelt (afbrænding i område 1)

Hedemosen set fra øst mod vest. Til venstre ses stubbe fra tidligere rydningsprojekter

Hedemosen rummer store partier med tørvemosser og dværgbuske på middelfugtig sur bund. Her er det Rød Tørvemos (Sphagnum magellanicum) der dominerer.

Talrige små bække gennemstrømmer den skrånende hedemose fra syd mod nord. Her er der græsset tæt og tuer af Almindelig Star og Blåtop fremstår tydeligt.

Den nordligste del af område 2 på overgangen til område 3 rummer en bræmme af gamle nåletræer samt begyndende opvækst af nye. Alle nåletræer anbefales ryddet fra disse arealer.

3.1.3. Område 3 (pilekrat)

Beskrivelse:

Generelt fugtigt pilekrat domineret af Grå-Pil, Øret Pil og sparsomt Femhannet Pil, hvoraf den østligste del i en ca. 50 meter bred zone er ryddet i vinteren 2010/2011 og henligger som kvas. I krattet indgår endvidere Tørst, Mose-Pors, Bjerg-Fyr og Rød-Gran. Tilgroningen er tiltagende, om end langsomt. Området indgår på nær den sydøstligste del i "mark 3" i Ribe Amts plejeplan /11/ og skulle efter denne have været ryddet.

Pilekrattet har stærkt varierende floristisk indhold og grad af lysåbenhed. Lysningerne fremstår som tilgroet med Eng-Rørhvene, Almindelig Star, Smalbladet Kæruld og/eller Næb-Star eller fremstår som væld med Benbræk.

Graden af påvirkning af minerogent vand og pH varierer. Området vurderes at blive mere surt mod vest, hvor tørvemosser er dominerende i moslaget. Mod øst derimod ses kraftig dominans af bladmosser og stort set ingen tørvemosser.

Der findes en meget værdifuld, ret smal, overgangszone med hedevæld mod område 2. Vældet ses som et tydeligt terrænskifte. Her ses i lysninger og tillige fortsat under pilekrat fine væld med rig forekomst af Benbræk og store tuer af halvgræsser og mosser (primært tørvemosser).

Området er i sin helhed fugtigt og i vinterhalvåret stedvist utilgængeligt pga. høj vandstand eller blød bund. I sommerhalvåret er vældene forsat fugtige, men området er gangbart for såvel mennesker som dyr. Udover den smalle overgangszone med hede-væld og partier med højt stagnerende grundvand findes der sandsynligvis talrige mindre væld, hvilket er årsagen til at tilgroningen er foregået med bl.a. Grå-Pil og Femhannet Pil).

Pleje:

- det ryddede materiale mod øst skal fjernes
- hedevældet i overgangszonen mod område 2 ryddes for vedplanter. Alle nåletræer i og ovenfor (syd for) ryddes
- den øvrige del af pilekrattet forbliver intakt, så længe græsningstrykket ikke er hårdere (dvs. ikke p.t. kan vedligeholde større arealer for buskopvækst).

Pilekrattet er generelt lysåbent og efter løvfald kommer der meget lys til det veludviklede mosdække. Fotoet er fra midten af april 2011.

Den østligste del af pilekrattet er ryddet i et bælte langs hegnet. Fotoretningen er mod syd.

Et kig gennem nåletræerne på grænsen mellem område 2 og område 3 afslører et uafgræsset hedevæld delvist tilgroet med Pil og Pors. Vældet har rig forekomst af Benbræk, dværgbuske og mosser, men lider under tilgroning med Almindelig Star, Smalbladet Kæruld, Blåtop og krat.

Benbræk, der blomstrer i maj-juni, har fået sit navn af, at bønderne troede, at kreaturerne fik dårlige knogler af at spise planten. Mangel på næring og mineraler er en mere trolig forklaring.

3.1.4. Område 4 (sure kær)

Beskrivelse:

Området er meget heterogent og kan sammenfattende betegnes som næringsfattige, sure kær. Gamle strandvolde gennemløber områdets nordlige del og fremstår som overdrev eller fugtenge.

Der findes talrige middelfugtige (til våde) lavninger, som stedvis har svagt udviklede væld eller blot højt stående grundvand. Vegetationen er artsfattig og domineret af Almindelig Star, Næb-Star og/eller Smalbladet Kæruld; stedvist hvor det er mindre fugtigt ses dominans af Lyse-Siv eller Eng-Rørhvene. Af egentlige urter er Kragefod, Kær-Tidsel og Dusk-Fredløs er hyppige.

De vådeste af lavningerne lavninger fremtræder ret markante og er vanddækkede i vinterhalvåret og ligeledes periodevis den øvrige del af året. Centralt på parcellen går 2 tydelige lavninger som tunger gennem pilekrattet mod område 2. Disse lavninger domineres af Smalbladet Kæruld, men rummer tillige store bestande af Benbræk. Tillige er mosdækket veludviklet veludviklet og domineret af tørvemosser (Almindelig Tørvemos (Sp. palustre) Brodspids Tørvemos (Sp. fallax) og Flydende Tørvemos (Sp. cuspidatum) samt bladmosset Almindelig Filtmos (Aulacomnium palustre). På tuer af tørvemos ses Eng-Viol side om side med Tranebær eller Rundbladet Soldug.

Middelfugtige partier (6410) domineres af Katteskæg og i mindre grad tillige af Blåtop, Lyse-Siv og dværgbuske (Hedelyng og Tyttebær). Ved overgang mod fugtigere arealer ses Almindelig Star dominerende; iblandet. Hirse-Star. Spektakulært blomstrende ses i forsommeren Engelsk Visse og Mose-Troldurt.

De gamle strandvolde rummer stedvist overdrevslignende partier med Fåre-Svingel, Læge-Ærenpris, Rødknæ, Lyng-Snerre, Græsbladet Fladstjerne og Hunde-Viol. En del af har tidligere været opdyrket og er markeret som sådant på fredningskortet fra 1987.

Ganske som tilfældet er for område 2 findes ved et synligt terrænskifte en værdifuld zone med udviklede hedevæld. De er mest fremtrædende i området østligste to tredje-dele. Hedevældet er eller har været tilgroet med Pors og Øret Pil, men hovedparten er ryddet i vinteren 2010/2011. Materialet henligger dog fortsat som kvas i vældet.

Pleje:

- overgangen mod område 6-7-8 bør ryddes for grenkvas og Pors/Pil for at fremme afgræsningen af den svagt vældpåvirkede zone og hindre eutrofiering fra grenkvaset

- intensivering af afgræsningen af de arealmæssigt størst dækkende kær domineret af Smalbladet Kæruld, Almindelig Star, Blåtop, Lyse-Siv og Eng-Rørhvene er meget ønskeligt for at fremme vegetationsudviklingen

Overgangen mellem område 4 og områderne nord for er en svagt skrånende zone med hedevæld, hvor krattet stedvist er ryddet i vinteren 2010/ 2011.

Hedevældet er mosrigt med givetvis overvejende surt vand og dominans af tørvemosser og dværgbuske. Her under tilgroning med Pors.

Ovenfor hedevældzonen ligger i den nordlige del af område 4 gamle strandvolde med overdrevskarakter. På billedet blomstrer Lyng-Snerre.

Område 4 rummer talrige våd lavninger domineret af halvgræsser. Her ses der gennem pilekrattet (område 3) mod nord til en stor våd lavning domineret af blomstrende Smalbladet Kæruld.

Om efteråret farves lavningerne rødlige af visnende Almindelig Star eller mere skarpt orangerøde af Smalbladet Kæruld.

De vådeste lavninger fremstår med åbnet vandspejl store dele af året. I dette ret sure og næringsfattige vand flyder Flydende Tørvemos og Rødbrun Tørvemos

Mose-Troldurt i blomst i midten af april på middelfugtig tørvejord.

Planten bliver 5-10 cm høj og gør ikke meget væsen af sig, hvis den omgivet af høj vegetation, hvilket den ikke klarer i mange år.

Engelsk Visse blomstrer ligeledes i april – maj. Som mange andre ærteblomster har den gule blomster. Arten er endvidere let forveddet og har torne.

Planten bliver 15-20 cm høj og vokser på mager sandet bund; oftest tørt.

3.1.5. Område 5 (rigkær)

Beskrivelse:

Området udgøres af et artsrigt og efter vestjyske forhold helt unikt rigkær. Den p.t. lysåbne flade har været tæt nedgræsset i 2010 og indeholder partier med varierende rydningsalder, dvs. arealer der har været lysåbent i længere tid, nogle er ryddet i 2001 eller atter andre er ryddet i 2009.

Tillige findes en svag hydrologisk gradient gående fra vest mod øst, hvor det gradvist bliver fugtigere. I den østligste del mod område 7 (rydningen) ses i det tidlige forår stående vand på vegetationsløse pletter. I denne del af området vurderes at være svag, men konstant vældpåvirkning.

Til trods for før nævnte gradient vurderes kæret i sin helhed at have høj grundvandsstand i store dele af året, hvilket – sammen med det højtliggende lag af kalkholdigt mergel - er væsentligt for udviklingen af en rig kærvegetation.

I den vestlige del, svarende til et 15-25 meter bredt bælte mod eksisterende bevoksning, er vegetationen domineret af Almindelig Star, Hirse-Star, Tormentil, Knop-Siv, Blåtop, Hjertegræs, Hunde-Hvene og Krybende Pil. Her findes tillige de største bestande af Kødfarvet Gøgeurt, Sump-Hullæbe og en lang række andre såvel karakteristiske som sjældne rigkærsarter. Mod nord findes et område med god vandtilgang og begyndende knoldstruktur men under tilgroning med Rød-El, Bævreasp og Pors.

Et bugtet "skovbryn" med små lommer med læ er værdifulde for et rigt dagsommerfugleliv, der bl.a. tæller Brunlig perlesommerfugl, Moseperlemorsommerfugl, Violetrandet Ildfugl, Isblåfugl og Spættet bredpande (se i øvrigt afsnit 3.2).

I den østlige del af rigkæret ses generelt et mere heterogent vegetationsdække uden – bortset fra Almindelig Star – egentlige dominanter. Stedvist ses tendens til dannelsen af knolde, andre steder flade våde lavninger med Enskællet Sumpstrå. For området ses en væsentlig dækning af bladmosser. Disse mosflader rummer bl.a. Vibefedt (i spredning) og Leverurt. Endvidere rummer området Kødfarvet Gøgeurt, Plettet Gøgeurt, Tvebo-Star, Loppe-Star og Skede-Star, Trævlekrone og Hjertegræs. Af mosser skal nævnes den meget sjældne Kær-Gittermos (Cinclidium stygium), der senest er set i 1989. Det kan dog ikke udelukkes, at arten fortsat findes i rigkæret eller på kanten af mergelgravene.

På forhøjninger omkring fældede pil ses sparsomt Mose-Vintergrøn. Den sjældne Spyd-Pil forekommer spredt i genvækst efter rydning og efterfølgende afgræsning. Krybende Pil ses derimod udbredt og begunstiget af rydning.

Kendetegnende for både det vestlige og østlige delområde er forekomsten af store mængder af Tvebo Baldrian samt jævn, men dog spredt forekomst af Tagrør. Sidstnævnte art vurderes at være en relikt fra tidligere tiders mere udbredte tilgroning.

I områdets sydvestlige del findes som nævnte mindre mergelgrave, der rummer talrige vandplanter og vandindsekter. Vandet og bredderne er stærkt kalkpåvirkede.

Pleje

- væsentligt mere end noget andet er at opretholde uforstyrret hydrologi
- intensivering af græsningstrykket ønskeligt; gerne 1 DE/ha
- opvækstområdet med Rød-El, Pors og Bævreasp kan med fordel ryddes. Der er god hydrologi og mulighed for knolddannelse, hvilket vil bevare/øge den biologiske diversitet. Området er beliggende i bunden af rigkæret mod nordvest. Eksisterende grenbunker bør afbrændes – evt. i sammen med nyt grenkvas.

Rigkæret set i midten af april 2011. Område 6 med fældet pilekrat ses til højre.

Samme motiv i slutningen af november 2011. Bemærk det noget uldne udseende af vissent plantemateriale.

I den nordvestlige del af rigkæret findes et område med opvækst af Rød-El og Bævreasp. Her er god vandtilgang, forekomst af orkidéer og begyndende knolddannelse. Området anbefales med høj prioritering ryddet for vedplanter.

Den vestlige del af rigkæret rummer meget artsrige partier, der som her i juni 2011 fremstår blomsterrige. På foto ses især blomstrende Trævlekrone.

I den vestligste kant af rigkæret ligger 2-3 små mergelgrave (ud for grantræet på fotoet) med rent og kalkrigt vand.

Eng-Kabbeleje er talrigt blomstrende i det tidlige forår. Den vokser gerne på arealer, der er vinteroversvømmede. På fotoet ses aflejringer af okker efter udtørring af oversvømmelserne.

Plettet Gøgeurt er almindelig i hedemoser i Jylland. I Vrøgum Kær er det ligeledes en almindelig orkidé, som kan findes i stort set alle områderne (undtaget i område 1).

Kødfarvet Gøgeurt er mere snævert knyttet til voksesteder med højere pH – en karakteristisk art i rigkær eller i tøvemose, hvor tørvelaget er afskrabet, så den mineralrige bund er blottet. På fotoet ses tillige Hjertegræs.

Vrøgum Kær rummer mange arter af halvgræsser, hvoraf der er set 17 arter af starer. Nogle af de mindste er Tvebo Star og Loppe-Star. Sidstnævnte der ses på fotoet danner tættet 5-10 cm høje tuer. Ved frugtmodning strækker stråene sig og de enkelte frugter vender meget karakteristik nedad. Loppe-Star er endnu hyppige i hede- og vældmoser i Jylland.

3.1.6. Område 6 (ryddet pilekrat)

Beskrivelse:

Området er ryddet i vinteren 2010/2011 for stort set alle vedplanter; primært Bjerg-Fyr og Femhannet Pil. Det ryddede materiale henligger, og herunder er vegetationen i vækst – overvejende Tagrør. Genskydende pil fra stubbene er stedvist effektivt ædt ned af kreaturerne eller krondyr.

Urtelaget har forud for rydningen været relativt artsrigt som følge af, at pilekrattet (ganske som det resterende pilekrat i område 8) har været lysåbent. Udover Tagrør ses talrigt forekommende Almindelig Star, Hirse-Star, Grå-Star og Tvebo Baldrian samt god dækning af bladmosser. Kragefod og Trævlekrone er udbredte; stedvist talrige. Tillige forekommer en række væld- eller rigkærsarter: Loppe-Star, Kødfarvet Gøgeurt, Kær-Trehage, Kær-Høgeskæg, Sump-Fladstjerne og Tykbladet Ærenpris.

Mosfloraen er meget rig og rummer bl.a. en nyopdaget stor forekomst af den sjældne Kær-bredblad (*Rhizumnium pseudopunktatum*). Den kraftige lysstilling er ikke udelukkende positivt for mosserne, idet lys, sol og vind også fører til udtørring.

I slutningen af vækstsæsonen ses god vegetationsudvikling mod rigkær, hvor der ikke ligger pilekvas, og græsning således har været mulig.

Der er generelt god hydrolgi i området, og vandtilgangen er givetvis ikke blevet mindre efter rydningen.

Pleje

- det ryddede materiale fjernes i vinteren 2011/2012 og senest med udgangen af marts 2012. Området er meget vådt og kun kørbart i frostperioder eller ved brug af køreplader.

Ryddet pilekrat i område 6 set ind mod ellesumpen (område 7) i baggrunden i april 2011.

Det ryddede pilekrat består overvejende af ældre Femhannet Pil, et lavere busklag af Pors samt enkelte Bjerg-Fyr.

Under grenkvaset ses i april 2011 fugtig bund, stedvist med vældpåvirkning. Her findes store bestand af det sjældne mos, Kær-bredblad, der sammen med andre mosser blev kraftigt eksponeret i foråret efter fældningen af krattet. PÅ fotoet er mosserne rødbrune som følge af soleksponeringen.

Ved udgangen af november 2011 er der atter vækst i mosserne, og urtelaget er tættere som følge af øget lystilgang og afgræsning.

3.1.7. Område 7 (ellesump)

Beskrivelse:

Området med ellesump er ca. 1 ha og ligger som en ret smal bræmme på "yderside" af det tilbageblevne pilekrat (område 8) samt som et mindre areal i det nordvestlige hjørne af parcellen. Ellesumpe er sjældne i denne egn af Jylland og findes ellers i større ådale.

Ellesumpen er lysåben, og i urtelaget domineres vegetationen af Mose-Bunke, Lyse-Siv og stedvist af Almindelig Star. Bundlaget rummer meget Eng-Viol og Tvebo Baldrian. Der er meget dødt ved og ligeledes en rig epifytflora (mosser og svampe), hvor mosserne dog nu er noget eksponeret for sol og især vind pga. rydningen af område 6.

Området har god vandtilgang med svag til moderat vældpåvirkning – også i sommerhalvåret. I vintermånederne er det vådt, men generelt ikke oversvømmet og færdsel er muligt.

En trampesti (ca. 2. meter bred) forløber gennem ellesumpen fra syd mod nordvest.

Pleje:

- ellesumpen bør bevares fuldstændig urørt; bortset fra eksisterende afgræsning.

Ellesumpen ses fra syd mod nord bag en bræmme af ryddet Pil. Ellesumpen er ikke større, end at område 6 (det ryddede pilekrat) kan fornemmes som en lysning mod nord.

Fra syd går vandrestien ind gennem ellesumpen markeret med en hvidtoppet pæl.

Det samme motiv som på foregående billede. Mængden af uspist biomasse i form af visne Lyse-Siv; Mose-Bunke og Almindelig Star ses tydeligt.

Ellesumpen rummer mange gamle træer og også døde træer (stående og liggende). Tillige er hovedparten af stammerne dækket med mosser eller svampe til op i 1½ meters højde.

Elle-Spejlporesvamp er hyppig i Vrøgum Kær og er meget spektakulær på de mosrige stammer.

3.1.8. Område 8 (pilekrat)

Beskrivelse:

Området består af et sammenhængende pilekrat, der næsten er tvedelt af en kile af lysåbent rigkær (Område 5).

Den nordvestlige del består af gamle, mere eller mindre nedliggende ældre træer af Femhannet Pil. Der er stående vand i vinterhalvåret og generelt meget fugtigt i sommerhalvåret. Der vurderes at være stedvis svag vældpåvirkning af næppe hårdt vand. Pilekrattet er ekstensivt afgræsset, hvor det er muligt for dyrene at komme. Der ses en pæn epifytflora op til ca. 1-1,2 m.

Mod øst er der tale om et større sammenhængende pilekrat på 2 ha af mere eller mindre nedliggende Femhannet Pil. I lysbrønde ses udviklet kær med Almindelig Star, Blåtop, Pors og Mose-Bølle. Sidstnævnte er generelt talrig i krattet. På tørre partier ses indvækst af Bævreasp og nåletræer. Der ses en meget rig epifytflora af mosser. Pilekrattet er ekstensivt afgræsset, hvor afgræsning er mulig.

Den nederste (= nordligste) del af pilekrattet er vanddækket i vinterhalvåret og her vurderes tillige at være svag vældpåvirkning med blødt vand. Den øvre (sydlige) del af krattet er væsentlig mere tør.

Pleje

- bevoksningerne skal bevares i deres helhed; evt. kan man åbne med lysbrønde eller med nænsom rydning af passager for kreaturerne fra hegnssiden mod øst og vest eller fra ellesumpen mod vest,
- af hensyn til dyrene passage rund på arealet kan man rydde en bredere passage (1-1½ m) langs hegnet mod øst.
- alle nåletræer kan med fordel fjernes fra pilekrattene i plejeperioden

Kendetegnende for pilekrattet er høj vandstand og mere eller mindre liggende pilestammer. Fotoet er fra slutningen af november 2011.

Langs grøften mod nord er der ryddet, så kreaturerne uhindret kan færdes på ydersiden af pilekrattet.

I den østligste del af pilekrattet findes flere små lysninger i krattet, der afgræsses og i øvrigt er domineret af Mose-Bunke og Almindelig Star.

Epifytfloraen er veludviklet i pilekrattet. Her ses totter af mosset Furehætte på en pilegren med forskellige laver på. Høj luftfugtighed er væsentligt for mosserne.

3.2 Dyrelivet

Der er foretaget usystematisk registrering af dyrelivet i Vrøgum Kær. Da lokaliteten er en del af et større sammenhængende og uforstyrret naturområde og da der ikke er arealer med intensiv landbrugsdrift grænsende op til kæret rummer Vrøgum Kær et rigt og varieret dyreliv. Registreringerne fremgår af Bilag 3.

Vrøgum Kær rummer en rig insektfauna, hvor af skal fremhæves 25 arter af dagsommerfugle og dagsflyvende spindere, hvoraf 6 arter er rødlistede i Danmark. Dagsommerfugle er generelt meget trængte i Danmark i kraft af, at deres levesteder ødelægges. Lokaliteter med stor diversitet bliver derfor mere og mere ualmindelige i landet. Udover dagsommerfuglene forventes de, at der til vådområder (kalkrige mergelgrave og sure hedekær) og tørbundslokaliteter (blottede sandflader på den afdrevne klithede) knytter sig en række ualmindelig insektarter.

Moseperlemorsommerfugl er sjælden og lever overvejende i højmoser og større fattigkær domineret af tørvemosser. I Jylland kan man dog også finde arten i hedemoser og hedevæld, hvor der vokser Tranebær, som sommerfuglen lægger sine æg på.

Violetrandet Ildfugl er knyttet til egne af landet med let jord, hvor den yngler på Rødknæ, Almindelig Syre og arter af Skræppe. Den er som mange andre dagsommerfugle i rivende tilbagegang. I Vrøgum Kær flyver den endnu talrigt.

4. Rekreative værdier

Offentlighedens adgang efter Naturbeskyttelseslovens generelle adgangsbestemmelser til udyrkede, uindhegnede areal blev med fredningen ophævet. Efterfølgende har Danmarks Naturfredningsforening i 2006 og 2009 søgt om dispensation til etablering af trampesti og åbning af arealet for offentligheden.

Dispensationen er opnået, trampestien er etableret i 2010 og i 2011 er der udarbejdet en folder over Vrøgum Kær /4/ samt opsat en planche ved et bord-bænke sæt nær Filsøvej. På modsatte side af vejen ligger en offentlig P-plads ved Telefonvej i den statsejede Vrøgum Klitplantage.

Vrøgum Kær er således i dag fuldt offentligt tilgængeligt og bruges af botanikere og andre naturhistorisk og geologisk interesserede. Danmarks Naturfredningsforenings Lokalkomite afholder årligt en naturplejedag, hvor dets medlemmer udfører praktisk naturpleje i kæret.

Det er især forekomsten af sjældne orkidéer, kødædende planter og store artsrigdom, der trækker publikum til. Kæret og tilhørende tørbundsbiotoper rummer desuden talrige insekter, hvoraf dagsommerfugle og køllesværmere er de mest i øjnefaldende.

5. Plejeplan

Plejeplanen lægger hovedvægten på naturbeskyttelse, men det udelukker ikke rekreative hensyn.

Plejeplanen inddeler plejeindgrebene i 3 prioriteter:

1. akutte plejeindgreb,
2. plejeindgreb med høj prioritet og
3. plejeindgreb der *kan* udføres i perioden 2012-2016

5.1 Målsætning

Den overordnede målsætning med plejeområdet er at fastholde og udvikle de naturhistoriske værdier. Dette skal ske ved afgræsning med kreaturer, således at lysåbne naturtyper, hvoraf de væsentligste samtidigt er habitatnaturtyper på udpegningsgrundlaget for det Natura 2000-område, som Vrøgum Kær er beliggende i, forbliver lysåbne og gerne forøges i areal.

Skov- og kratbevoksede arealer, hvoraf en mindre del ligeledes er habitatnatur, fastholdes som bevoksede bortset fra de arealer, hvor der anbefales plejeindgreb af høj prioritet.

5.2 Konflikter i naturplejen

Store dele af Vrøgum Kær er for ekstensivt afgræsses set i forhold til at holde arealerne med lysåben habitatnatur i god naturtilstand. Intensivering af afgræsningen indebærer såvel positive som negative effekter på vegetation og dyreliv i Vrøgum Kær.

Positive effekter af et hårdere græsningstryk:

- begunstigelse af vegetationen i rigkær, tidvis våd eng, overdrev, hedemose og hedevæld og tillige dannelse af klithede.
- udvikling af arealer, der i dag er tilgroende med Lyse-Siv, Eng-Rørhvene eller monokulturer af Almindelig Star, Blåtop eller Smalbladet Kæruld, til arealer med et større floristisk indhold
- bekæmpelse af opvækst af løvtræer og nåletræer vil i højere grad finde sted
- optrædning af jordbunden til gavn for visse typer af planter og mosser vil ske, hvor bunden er tilstrækkelig blød

Negative effekter af et hårdere græsningstryk

- arealer med udstrakte tæpper af tørvemosser vil være sårbare overfor forøget optrædning, der evt. kan følge af intensiveret afgræsning
- blomster-floret vil stedvist reduceres, hvilket er ugunstigt for insekterne og for naturoplevelsen ved besøg i rigkæret

Græsningstrykket og tillige graden af tilgroning med vedplanter fastsættes ud fra en vægtning af de biologiske værdier, der findes i området. Da Vrøgum Kær tillige er Natura 2000-område skal vægtningen lægge vægt på at begunstige og fremelske lysåbne habitatnaturtyper, som området er udpeget for.

Græsningstrykket skal øges for at kunne fastholde og forbedre naturtilstanden i rigkær og andre lysåbne habitatnaturtyper. Store arealer med lysåben natur er i dag ekstensivt afgræsset og med omfattende rydninger i vinteren 2010/2011 er behovet for afgræsning af nye lysstillede arealer ligeledes aktuelt.

Selvom Natura 2000-planen foreslår udvidelse af arealet med lysåben habitatnatur, foreslås i denne plejeplan ikke omfattende nye rydninger, men alene målrettede rydning i smalle vældpåvirkede zoner, hvor der er store, men trængte naturværdier. Det vurderes ikke formålstjenstligt at rydde yderligere arealer med sammenhængende pilekrat før end græsningstrykket er reguleret i overensstemmelse med det faktiske lysåbne areal. Endvidere er yderligere rydningerne af sammenhængende bevoksede arealer til skade for det tilknyttede dyreliv og til dels også den forekommende epifyt- og bundflora.

5.3 Plejeindgreb

5.3.1. Akutte plejeindgreb

Henliggende materiale fra tidligere rydninger skal være fjernet fra arealerne senest 1. april 2012. Omhandlende arealer er beskrevet i teksten afsnit (3.1.3 og 3.1.6.), se Kort 3. Hvis ikke materialet kan fjernes fra kæret, anbefales det, at der foretages afbrænding på den del af område 4, der tidligere har været opdyrket (gamle strandvold).

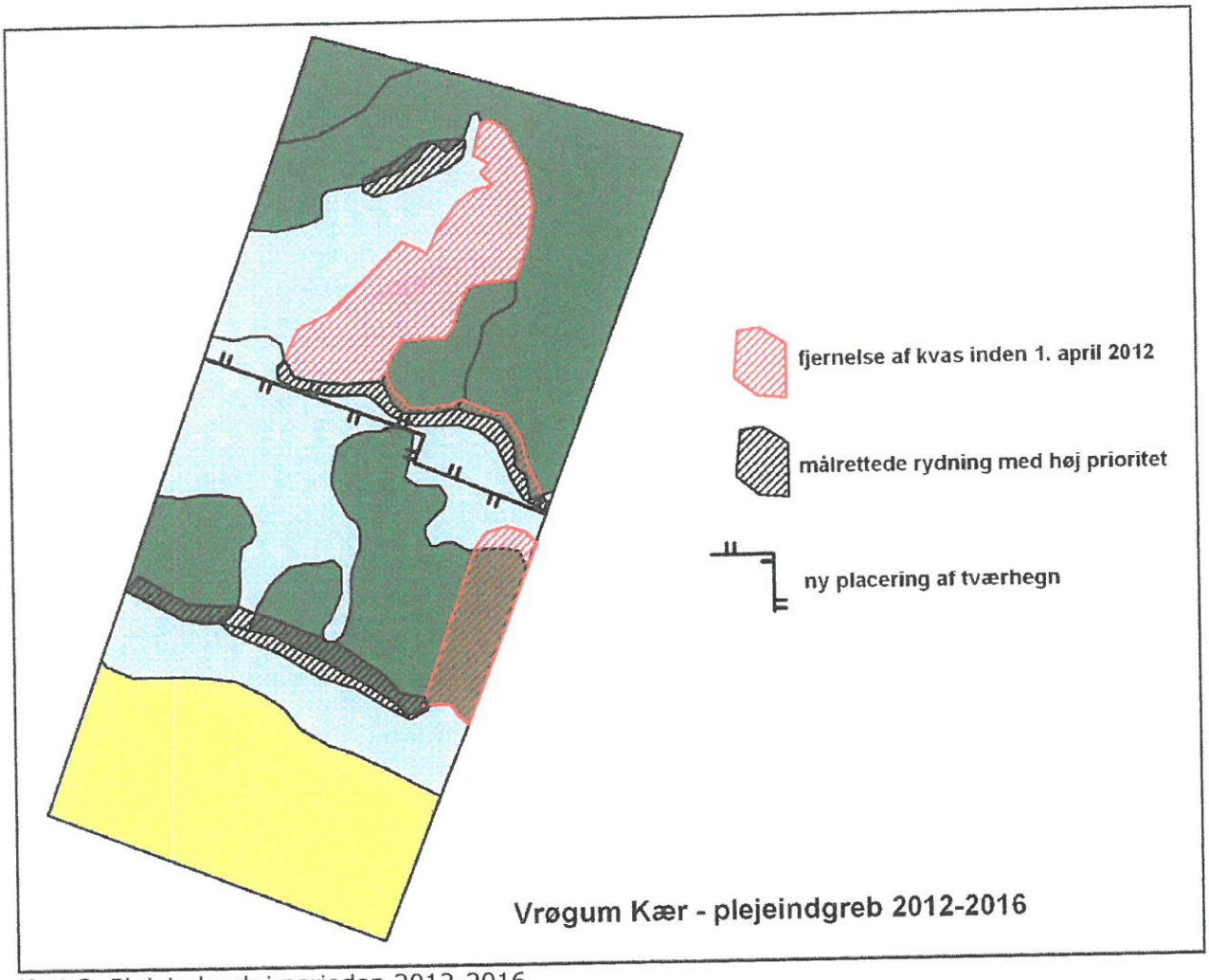

Kort 3. Plejeindgreb i perioden 2012-2016.

5.3.2. Plejeindgreb med høj prioritet

Rydning af nåletræer i område 2.
Nåletræerne på grænsen mellem område 2 og 3 nedskæres manuelt og slæbes gennem hedemosen (område 2) til område 1, hvor de afbrændes på 1-2 afbrændingspladser, hvor der i forvejen er tyndt eller intet vegetationsdække.

Rydning af vedplanter i hedevældet i den sydlige del af område 3
I et 15-20 meter bredt bælte, svarende til udbredelsen af hedevældet, nedskæres Pil og Pors manuelt. Nedskåret materiale behandles som ovenfor beskrevet.

Rydning af resterende vedplanter i den resterende del af hedevældet på overgangen mellem område 4 og 5, 7 og 8.
I den østlige del af hedevældet beliggende på overgangen mellem område 4 og de nord for liggende områder (rigkær, ellesump og pilekrat) ryddes vedplanter. Der er ikke tale om et sammenhængende bælte af krat, idet dele er ryddet i vinteren 2010/2011.

Rydningen foretages ved manuel nedskæring. Ryddet materiale slæbes til overdrevet på område 4, hvor det afbrændes på den gamle strandvold, hvor der tidligere har været ager.

Rydning af opvækstområde for Rød-El i område 5
I det nordvestlige hjørne af rigkæret ligger et vældpåvirket område med opvækst af Rød-El, Pors og Bævreasp. Der er begyndende knolddannelse, hvilket er meget er en meget værdifuld struktur i rigkær.

Opvæksten bør derfor ryddes manuelt. Ryddet materiale afbrændes, evt. på gamle afbrændingspladser eller i de uafbrændte bunker, der findes nær ved.

Intensivering af afgræsningen
For at kunne fastholde og forbedre naturtilstanden i rigkær og andre lysåbne habitatnaturtyper og for at kunne holde genvækst på ryddede arealer i ave, øges græsningstrykket fra i dag maksimalt ½ DE/ha til 1 DE/ha. Med afgræsning med Skotsk Højlandskvæg vil det svare til ca. 15 ammekøer med kalve på de godt 13 ha.

Effekten af det højere græsningstryk bør følges nøje sæsonen igennem, således at evt. utilsigtet påvirkning udgås. Men som nævnt er tættere græsning af urter og vedplanter ønskeligt, ligesom en kraftigere optrædning i kæret er ønskeligt.

5.3.3. Plejeindgreb der *kan* udføres i perioden 2012-2016

Flytning af hegn – foldopdeling
For at opnå en bedre mulighed for at styre afgræsningen anbefales det, at flytte tværhegnet fra sin nuværende placering (tværs igennem område 2) til den nordlige del af område 4 (på den gamle strandvold) (se Kort 3). Denne er mere robust for optrædning end den bløde bund i hedemosen. Endvidere giver den foreslåede placering en bedre mulighed for enten at holde dyrene *ude af* rigkæret (fx af hensyn til orkidé-blomstring eller sommerfuglene) eller *inde i* rigkæret for at opnå en god nedgræsning sidst på vækstsæsonen.

Nænsom lysstilling i pilekrat (område 8)
I det omfang at det vurderes, at dyrene med et øget græsningstryk kan nedgræsse lysåbne arealer i tilstrækkelige grad og holde genvækst i ave på rydningsarealer, kan der ske manuel skånsom og gradvis lysstilling i pilekrattene for at give kreaturerne bedre mulighed for at græsse i krattene.

Afhængig af mængde, størrelse og fugtighed kan det ryddede materiale henligge som dødt ved eller fjernes manuelt.

Fjerne nåletræer i pilekrat (område 3 og 8).
Nåletræerne udgør en konstant en mulighed for, at områder gror til ved selvsåede planter. Bl.a. fordi kreaturerne kun i meget ringe grad æder opvæksten. Da der tillige er tale om ikke hjemmehørende arter, anbefales det at rydde eksisterende bevoksninger for alle nåletræer; bortset fra Ene, som forekommer sparsomt.

Rydningen bør foregå manuelt og i vinterhalvåret.

5.4 Nødvendige tilladelser for at realisere plejeplanen

I den åbne land gælder en række love og bekendtgørelser for, hvad man som lodsejer kan gøre uden tilladelse, og hvad der kræver dispensation fra myndighederne. Inden for plejeområdet drejer det sig om Naturbeskyttelsesloven og Miljømålsloven. Da området tillige er fredet, er der tiltag, der kan kræve dispensation fra Fredningsnævnet.

Det vurderes, at følgende kræver tilladelse eller dispensation fra Varde Kommune, der er § 3-myndighed:

- afbrænding af eksisterende store mængder kvas kræver dispensation efter Naturbeskyttelseslovens § 3. Såfremt det vurderes, at sammenkørsel af kvas til bunker vil påvirke kæret bør Varde kommune høres eller orienteres om dette
- rydning af sammenhængende kratbevoksede arealer kræver ligeledes dispensation efter Naturbeskyttelseslovens § 3
- intensivering af græsningstrykket vil kræve dispensation fra § 3-myndigheden, men vurderes at kunne gøres uden dispensation fra Fredningsnævnet

Ifølge fredningskendelsens § 9, stk. c skal plejemyndigheden (Varde kommune) forud for gennemførsel af plejearbejder indhente en udtalelse fra Naturfredningsrådet. Dette - i form af Naturrådet - blev imidlertid nedlagt i 2002. I praksis skal plejeplanen i sin helhed sendes til Naturstyrelsen Ribe, der er sekretariat for Fredningsnævnet.

6. Referencer

1. By- og Landskabsstyrelsen 2009: Tillæg om ny viden til Natura 2000-basisanalyse for Kal-lesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Klitplantage. http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/A1CDD436-080A-45E4-8C17-A061EB2CFBC6/113420/N84_Basisanalysetillaeg.pdf

2. Bryologkredsen, www.bryologkredsen.dk. Fundliste fra Vrøgum Kær 2006

3. Buttenschøn, R.M. 2007: Græsning og høslæt i naturplejen. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Center for Skov, Landskab og Planlægning, Københavns Universitet, Hørsholm, 2007. 250 s. ill. http://www.skovognatur.dk/NR/rdonlyres/90D91D1C-EBA4-4BB3-B236-E84A4FA6FDAA/46290/graesningsbog_web1.pdf

4. Danmarks Naturfond 2011: Vrøgum Kær. Et vestjydsk rigkær. Folder.

5. Fugle og Natur: Fund af Klokke-Ensian 2011 fra Vrøgum-kær. www.fugleognatur.dk

6. Krog, Carsten 1980 (upubl): Foreløbig rapport om Rigkæret vest for Vrøgum. Søvigsund-undersøgelsen april 1980.

7. Krog, Carsten 1982: Vrøgum-kæret – et vestjydsk rigkær. URT 1982 (4).

8. Kort- og Matrikelstyrelsen,. Historiske kort, før og nu http://kmswww3.kms.dk/kortpaanettet/dkfoerognu.htm

9. Naturdatabasen www.naturdata.dk. Data om NOVANA-overvågning og DEVANO-kortlægning i Natura 2000-områderne.

10. Naturstyrelsen 2011: Natura 2000-plan 2010-2015. Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage. Natura 2000-område nr. N84 (Habitatområde H73, Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56). http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/9DD40269-A6E6-47B9-8E2A-1792C7DEFF9C/0/084Plan.pdf

11. Ribe Amt 2005: Plejeplan for ekstrmrigkær og fattigkær i Vrøgum Kær. Upubliceret.

12. Ribe Amt 2006: Basisanalyse 2006. Habitatområde nr. 73. Fuglebeskyttelses-område nr. 50 og 56. (Ramsarområde nr. 1). Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Klitplantage. http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/A1CDD436-080A-45E4-8C17-A061EB2CFBC6/113421/N84_H73_KallesmaerskHede_bas.pdf

13. Tranberg, Henrik 1994-2000: AFD-fund fra lokalitetet i Vrøgum Kær.

14. Vinther, Erik 1985: Moseplejebogen. Fredningsstyrelsen.

Bilag 1. Planteliste

Slægt	Art
Andemad	Kors-
Andemad	Liden
Angelik	
Baldrian	Krybende
Baldrian	Tvebo
Bellis	
Benbræk	
Birk	Dun-
Birk	Vorte-
Blærerod	Alm.
Blåmunke	
Blåtop	
Borst	Høst-
Brandbæger	Skov-
Brandbæger	Vår-
Brombær	sect . Rubus
Brombær	Fliget
Brunelle	Alm.
Bukkeblad	
Bunke	Bølget
Bunke	Mose-
Bynke	Grå-
Bærmispel	Alm.
Bævreasp	
Bølle	Mose-
Djævelsbid	
Dueurt	Kirtel-
Dueurt	Kær-
Eg	Rød-
Eg	Stilk-
El	Rød-
Ene	Alm.
Ensian	Klokke- **
Firling	Alm.
Fladstjerne	Græsbladet
Fladstjerne	Kær-
Fladstjerne	Sump-
Flipkrave	
Fløjlsgræs	
Forglemmigej	Eng-
Forglemmigej	Forskelligbladet
Forglemmigej	Sump-
Fredløs	Alm.
Fredløs	Dusk-
Høgeskæg	Kær-
Høgeurt	Håret
Høgeurt	Lancet- *
Hønsetarm	Alm.
Hør	Vild
Kabbeleje	Eng-
Kamgræs	Alm.
Karse	Eng-
Karse	Sump- *
Kattehale	
Katteskæg	
Klokke	Énsidig
Klokke	Liden
Klokkelyng	
Kløver	Fin
Kløver	Hvid-
Kløver	Rød-
Kogleaks	Fåblomstret
Kogleaks	Sø- *
Kongepen	Alm.
Kragefod	
Kransnålalge	(Chara sp.)
Kvik	Alm.
Kællingetand	Sump-
Kæruld	Smalbladet
Leveurt	
Løvefod	Lodden
Majblomst	
Mangeløv	Alm.
Mangeløv	Bredbladet
Mangeløv	Butfinnet *
Mangeløv	Kær-
Mangeløv	Smalbladet
Mynte	Vand-
Mælkebøtte	
Mælekurt	Spæd-
Natskygge	Bittersød
Nellikerod	Feber-
Nælde	Stor
Padderok	Ager-
Padderok	Dynd-
Pil	Femhannet
Pil	Grå-
Pil	Krybende
Siv	Tråd-
Skeblad	Vejbred
Skilla	Italiensk
Skilla	Russisk
Skjaller	Liden *
Skjaller	Stor *
Skovarve	
Skovstjerne	
Skræppe	Butbladet
Slangeurt	
Snerre	Burre-
Snerre	Hvid-
Snerre	Kær-
Snerre	Lyng-
Snerre	Sump-
Soldug	Rundbladet
Star	Alm.
Star	Blågrøn
Star	Grå-
Star	Hare-
Star	Hirse-
Star	Krognæb-
Star	Nikkende
Star	Langakset *
Star	Loppe-
Star	Næb-
Star	Pille-
Star	Sand-
Star	Skede-
Star	Stjerne-
Star	Trindstænglet
Star	Tråd-
Star	Tvebo
Storkenæb	Kløftet
Sumpstrå	Alm.
Sumpstrå	Enskællet
Svingel	Fåre-
Svingel	Rød
Sværtevæld	
Syre	Alm.
Sødgræs	Manna-
Tagrør	
Tandbælg	
Tidsel	Ager-

Fredløs	Pengebladet	Pil	Lancetbladet *	Tidsel	Horse-
Frytle	Hoved-	Pil	Spyd-	Tidsel	Kær-
Frytle	Mangeblomstret	Pil	Øret	Tormentil	
Frytle	Mark-	Pileurt	Vand-	Tranebær	
Fuglegræs	Alm.	Pileurt s.lat.	Vej-,	Trehage	Kær-
Fyr	Bjerg-	Pindsvineknop	Spæd-	Troldurt	Mose-
Fyr	Skov-	Pindsvineknop	Ten-	Trævlekrone	
Følfod		Pors		Tue-Kogleaks	Vestlig
Gedeblad	Alm.	Potentil	Gåse-	Tyttebær	
Gederams		Ranunkel	Bidende	Tørst	
Gran	Hvid-	Ranunkel	Kær-	Vandaks	Aflangbladet
Gran	Rød-	Ranunkel	Lav	Vandaks	Liden *
Gran	Sitka-	Ranunkel	Tigger-	Vandaks	Svømmende
Gråris		Rapgræs	Alm.	Vandnavle	
Gulaks	Vellugtende	Rapgræs	Eng-	Vandportulak	*
Gøgeurt	Kødfarvet	Rapgræs	Enårig	Vandstjerne	Smalbladet
Gøgeurt	Plettet	Revling		Vandstjerne	Storfrugtet *
Hanekro	Skov-	Rose	Hunde-, Glat	Vejbred	Glat coll.
Hedelyng		Rævehale	Knæbøjet	Vejbred	Lancet-
Hejrenæb		Rødknæ		Vibefedt	
Hestegræs	Krybende	Røllike	Alm.	Vikke	Muse-
Hjertegræs		Røn	Alm.	Vintergrøn	Mose-
Hullæbe	Sump-	Røn	Selje-	Viol	Eng-
Hundegræs	Alm.	Rørhvene	Eng-	Viol	Hunde-
Hvene	Alm.	Siv	Sand-	Visse	Engelsk
Hvene	Hunde-	Siv	Børste-	Ærenpris	Glat
Hvene	Kryb-	Siv	Glanskapslet	Ærenpris	Læge-
Hvene	Sand-	Siv	Klit- *	Ærenpris	Mark-
Hvidtjørn	Alm.	Siv	Knop-	Ærenpris	Smalbladet var scutellata
Hyld	Alm.	Siv	Liden	Ærenpris	Tykbladet
Hæg	Glansbladet	Siv	Lyse-	Øjentrøst	Lyng- *

Floraliste fra Vrøgum Kær 2011. *: Artsfund venligst stillet til rådighed af Henrik Tranbjerg.
**: fotodokumenteret fund fra 2011 på www.fugleognatur.dk

Bilag 2. Mosliste

Dansk navn	Slægt	Art	Område
Krybmos-slægten	Amblystegium		6
Almindelig krybmos	Amblystegium	serpens	5
Almindelig filtmos	Aulacomnium	palustre	2, 4, 5, 6
Almindelig skægtand	Barbula	unguiculata	4
Kær-kortkapsel	Brachythecium	mildeanum	6
Almindelig kortkapsel	Brachythecium	rutabulum	5, 6, 7
Nedløbende bryum	Bryum	pseudotriquetrum	5, 6
Almindelig skebladsmos	Calliergon	cordifolium	5
Stor skebladsmos	Calliergon	giganteum	5, 6
Spids spydmos	Calliergonella	cuspidata	5, 6
Smalbladet guldstjernemos	Campylium	elodes	5
Fin Guldstjernemos	Campylium	protensum	5
Rød horntand	Ceratodon	purpureus	5
Stor engkost	Climacium	dendroides	7
Grøn eremitmos	Cratoneuron	filicinum	5,7
Fløjlsmos-slægtem	Dicranella		2,5
Almindelig kløvtand	Dicranum	scoparium	5
Almindelig etagemos	Hylocomium	splendens	5
Almindelig cypresmos	Hypnum	cupressiforme	6,7
Hede-cypresmos	Hypnum	jutlandicum	4
Brunfiltet stjernemos	Mnium	hornum	5, 6, 7
Furehætte-slægten	Orthotrichum		6,7
Forskelligbladet vortetand	Oxyrrhynchium	praelongum	5, 6, 7
Raslende krybstjerne	Plagiomnium	elatum	5, 6
Mose-krybstjerne	Plagiomnium	ellipticum	5, 6
Bølget krybstjerne	Plagiomnium	undulatum	6
Trind fyrremos	Pleurozium	schreberi	4
Almindelig jomfruhår	Polytrichum	commune	4
Kær-bredblad	Rhizomnium	pseudopunctatum	5, 6
Almindelig bredblad	Rhizomnium	punctatum	6
Plæne-kransemos	Rhytidiadelphus	squarrosus	5, 6, 7
Stor kransemos	Rhytidiadelphus	triquetrus	6
Stribet krogblad	Sanionia	uncinata	5
Hulbladet fedtmos	Scleropodium	purum	5, 6
Pære-møgmos	Splachnum	ampullaceum	2, 5
Tråd-skebladsmos	Straminergon	stramineum	2, 4
Stor låddenhætte	Ullota	phyllantha	6
Bruchs / kruset låddenhætte	Ulota	bruchii / crispa	6, 7
Rødlig bueblad	Warnstorfia	exannulata	4
Tørvemosser			
Pjusket tørvemos	Sphagnum	cuspidatum	4
Rødbrun tørvemos	Sphagnum	denticulatum	2, 4
Brodspids-tørvemos	Sphagnum	fallax/brevifolium	2, 4
Frynset tørvemos	Sphagnum	fimbriatum	2, 4, 5, 6
Stump tørvemos	Sphagnum	innundatum	2,4
Rød tørvemos	Sphagnum	magellanicum	2,4
Almindelig tørvemos	Sphagnum	palustre	2, 4
Sod-tørvemos	Sphagnum	papillosum	2, 4
Kohorns-tørvemos	Sphagnum	rubellum	2,4
Udspærret tørvemos	Sphagnum	squarrosum	5, 6
Fedtet tørvemos	Sphagnum	subnitens	2,4,6
Levermosser			
Tyk nerveløs	Aneura	pinguis	5,6
Sylspidset kamsvøb	Chiloscyphus	coadunatus	4

Bilag 3. Faunaregistreringer

Padder og Krybdyr	Dagsommerfugle og andre dagflyvende arter
frø butsnudet	Aurora
frø, spidssnudet	Bjørnespinder, Rødfrynset
hugorm	Blodplet
skovfirben	Blåfugl, Almindelig
skrubtudse	Blåfugl, Dværg-
stålorm	Blåfugl, Is- (NT)
	Bredpande, Skråstreg-
	Bredpande, Spættet (VU)
Pattedyr	Bredpande, Stor
Egern	Bredpande, Streg-
Hare	Citronsommerfugl
Ilder	Dagpåfugleøje
Krondyr	Dukatsommerfugl (NT)
Markmus	Ildfugl, Lille
Ræv	Ildfugl, Violetrandet (VU)
Rådyr	Kølelsværmer, Grøn (VU)
Spidsmus, Almindelig	Kålsommerfugl, Grønåret
	Kålsommerfugl, Lille
	Kålsommerfugl, Stor
Fugle	Perlemorsommerfugl, Brunlig
agerhøne	Perlemorsommerfugl, Mose- (EN)
engpiber	Randøje, Eng-
gransanger	Randøje, Græs-
guldbug	Randøje, Okkergul
gulspurv	Takvinge, Nældens
halemejse	
landsvale	
løvsanger	
misteldrossel	
munk	
musvit	
musvåge	
ringdue	
sanglærke	
solsort	
spurvehøg	
tornsanger	

Rødlistekatergorier: EN: moderat truet. VU: sårbar, NT: næsten truet